

NSWI183: SÉMANTIKA PROGRAMŮ

8. DAFNY I

Jan Kofroň

MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Department of
Distributed and
Dependable
Systems

-

- Vývoj programů je náročný a programy obsahují chyby
- Je mnoho způsobů, jak chyby hledat a jak jim předcházet (viz předchozí přednáška)
- Pokud chceme k problému detekce a odstraňování chyb přistoupit systematicky, můžeme použít metody verifikace – to jsme viděli pomocí použití PIVC
 - Dříve (osmdesátá a devadesátá léta minulého století) se vlastnosti programů ověřovaly ručně – pomocí ručně konstruovaných důkazů
 - To trvalo velmi dlouho (roky), proto se např. v bankovníctví používaly některé systémy i více než deset let
 - ... až žádní zaměstnanci banky neuměli systémy udržovat
 - Dnes máme naštěstí k dispozici nástroje, které nám s důkazy pomohou

- [Brzdící systém linky 14 pařížského metra](#) (B)
- [Mikrokernel operačního systému seL4](#) (HASKELL, ISABELLE/HOL, C)
- [Překladač CompCert](#) (Coq)
- [Ironclad](#) (DAFNY)
- [IronFleet](#) (DAFNY)

- [DAFNY](#) je programovací jazyk s podporou verifikace pomocí kontraktů
- Umožňuje vytvářet kód, který je následně ověřen vůči specifikaci
- Umožňuje nám *přeložit* kód do několika běžných programovacích jazyků:
 - C#
 - Java
 - JavaScript
 - Python
 - Go


```
method qsort(a: array<int>, l: nat, u: nat)
  requires a.Length > 1
  requires 0 <= l <= u <= a.Length
  requires partitioned(a, 0, l, l, u)
  requires partitioned(a, l, u, u, a.Length)

  ensures sorted(a, l, u)
  ensures forall i: nat :: 0 <= i < l ==> a[i] == old(a[i])
  ensures forall i: nat :: u <= i < a.Length ==> a[i] == old(a[i])
  ensures partitioned(a, 0, l, l, u)
  ensures partitioned(a, l, u, u, a.Length)

  decreases u - l
  modifies a
{
  if l >= u - 1 {
  } else {
    var p_pivot := partition(a, l, u);
    qsort(a, l, p_pivot);
    qsort(a, p_pivot + 1, u);
  }
}
```

```
predicate partitioned(a: array<int>, k: nat, l: nat, m: nat, n: nat)
  reads a
{
  forall i: nat, j: nat :: k <= i < l <= m <= j < n <= a.Length ==> a[i] <= a[j]
}

predicate sorted(a: array<int>, l: nat, u: nat)
  reads a
  requires 0 <= l <= u <= a.Length
{
  forall j, k :: l <= j <= k < u ==> a[j] <= a[k]
}

predicate eq(a: array<int>, b: array<int>, l: nat, u: nat)
  reads a
  reads b
  requires 0 <= l <= u <= a.Length
  requires a.Length == b.Length
{
  forall i: nat :: l <= i < u ==> a[i] == b[i]
}
```

Při psaní kódu lze verifikovat kontrakty, což můžeme nahlížet jako formu ladění během vývoje:

- `dafny verify qsort.dfy`

Když je kód dokončený a verifikovaný, můžeme ho přeložit do cílového jazyka:

- `dafny build --target=py --no-verify qsort.dfy`

A následně v cílovém jazyku spustit:

- `python __main__.py`

Pro vývoj lze použít [plugin pro VSCode](#), který budeme používat při přednáškách

- Začneme úplně základními informacemi o DAFNY programech a z příkladů se budeme postupně dozvídat další
- DAFNY je imperativní objektový jazyk, podporující interakci s několika dalšími běžnými jazyky
- Motivací existence DAFNY je vytváření programů, jejichž důležité vlastnosti můžeme přímo formálně ověřit a poté programy přeložit do některého běžného jazyka a spustit

- V principu se v DAFNY používají stejné anotace jako v PI
 - DAFNY je ale daleko složitější jazyk, anotací je tedy víc
- Klíčová slova odpovídající anotacím:
 - `requires`
 - `ensures`
 - `invariant`
 - `decreases`
 - `reads`
 - `modifies`
 - `ghost`
 - ...

- Specifikace anotací se v DAFNY píše dovnitř metod a funkcí, ne vně jako v Pi
- Anotace se ověřuje staticky, tedy před spuštěním programu, za běhu se už v programu nevyskytuje
- Klíčové slovo `requires`:
 - Je určeno pro specifikaci *precondition*
 - Odpovídá anotaci `@pre` v Pi
 - Typicky zachycuje omezení vstupních parametrů

```
method Triple(x: int) returns (r: int)
  requires x % 2 == 0
  ensures r == 3 * x
```

POSTCONDITION

- Pro specifikaci *postcondition* se používá klíčové slovo *ensures*
- Odpovídá anotaci *@post t* v *Pi*
- Typicky zachycuje vlastnosti návratové hodnoty
 - Metoda v DAFNY může vrátet *n*-tici návratových hodnot
- V DAFNY je možné, aby metody měly vedlejší efekty, proto je aplikace *ensures* širší než v *Pi*
- Pomocí *old()* se lze odkázat k hodnotě proměnné v momentě vstupu do metody

```
method UpdateElements(a: array <int >)  
  requires a.Length == 10  
  modifies a  
  ensures old(a[4]) < a[4]
```

- Invarianty cyklů se v DAFNY specifikují pomocí klíčového slova `invariant`
- Píší se před začátek těla cyklu (pod jeho „hlavičku“) jako v Pi a mají stejný význam – invariant musí platit před každým vstupem do těla cyklu a po poslední iteraci

```
while x % 2 == 1  
  invariant 0 <= x <= 100
```

- Terminace, ať už v případě rekurzivního volání nebo cyklů, je důležitá vlastnost programů
- Pro specifikaci fundované funkce se používá klíčové slovo `decreases`
- Pokud není funkce pro dokázání terminace specifikována, DAFNY vygeneruje standardní výraz:
 - pro rekurzivní volání n-tici tvořenou parametry metody v použitém pořadí
 - pro cyklus s podmínkou $E < F$ nebo $E \leq F$: $F - E$
 - pro cyklus s podmínkou $E \neq F$: `if E < F then F - E else E - F`
- Tyto vygenerované terminační funkce jsou ve většině případů postačující

```
function SeqSum(s: seq<int>, lo: int, hi: int): int
  requires 0 <= lo <= hi <= |s|
  decreases hi - lo
{
  if lo == hi then 0 else s[lo] + SeqSum(s, lo + 1, hi)
}
```

- Metody jsou základní stavební kameny programu v DAFNY
- Mají vstupní a výstupní parametry a tělo složené z posloupnosti příkazů
- Před tělem metody se mohou nacházet anotace
- Hlavní metoda se jmenuje `Main()`

```
method sumdif(x: int , y: int) returns(sum: int , dif: int)  
  ensures sum == x + y  
  ensures dif == x - y  
{  
  sum := x + y;  
  dif := x - y;  
  
  // return x + y, x - y;  
}
```


- Funkce jsou dalším základním prvkem v DAFNY
- Používají se k popsání sémantiky nějaké operace (funkce v matematickém smyslu) co nejjednodušším (funkcionálním) způsobem, bez ohledu na výpočetní složitost daného zápisu – „jde jen o výsledek“
- Funkce umožňují ověřovat výsledky výpočtů metod
- I když je můžeme zahrnout do implementace, často je k nim přistupováno jako ke specifikaci, která se za běhu programu nepoužívá

```
function Fib(n: nat): nat  
{  
  if n < 2 then n else Fib(n-1) + Fib(n-2)  
}
```

- DAFNY umožňuje psát kód, který není součástí běhové verze programu
- Takovému kódu se říká *ghost* kód (funkce, metoda, proměnná, ...)
- Kódu, který se opravdu vykonává a je součástí běhové verze programu, se říká *compiled*
- Kompilovaný kód nesmí záviset na *ghost* kódu

```
ghost function Fib(n: nat): nat
{
  if n < 2 then n else Fib(n-1) + Fib(n-2)
}
```

*Jako **Fibonacciho posloupnost** je v matematice označována nekonečná posloupnost přirozených čísel, začínající 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, ... (čísla nacházející se ve Fibonacciho posloupnosti jsou někdy nazývána Fibonacciho čísla), kde každé číslo je součtem dvou předchozích.*

[Wikipedie]

- Viděli jsme základ programovacího jazyka DAFNY
- V principech specifikace je blízký jazyku Π
- Příště se podíváme na složitější příklady